

Καὶ τώρα ἀκόμην ὁ Ἔρωτας κ' οἱ Χάρεις σ' ἀγαποῦνε,
Καὶ τώρα ἀκόμην στὶς πηγές Νεράϊδες ἀγρυπνοῦνε,
Καὶ τώρα τ' ἀκουσμένα σου, τ' ἀλόγιστα παιδιὰ,
Τραγούδια ἔχουν στὰ χεῖλια τους κι ἀγάπην στὴν καρδιά!

Κι ἂν κάπου κάπου ὁ γίγαντας ποῦ κοιτῆται στὸ χῶμα
Ζηλεύη τόσῃν ὀμορφιᾷ ποῦ διαλαλεῖ τὸ στόμα,
Καὶ δέρνεται, λυσομανᾷ καὶ χαλασμὸ γυρεύη,
Μὰ ἡ Ὀμορφιὰ παντοτινὰ στὸν κόσμον βασιλεύει,
Καὶ κεῖ ποῦ ἐκεῖνος ἔφερε τὸν τρόμον καὶ τὴ φρίκην,
Αὐτὴ χαρίζει τὴ ζωὴ, τὴ γαλινιά, τὴ νίκη!

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΜΑΝΟΣ.

ΖΑΚΥΝΘΟΣ

Διατηρῶ ζωηρὰν τὴν ἐκτάκτως περικαλλῆ εἰκόνα τῆς Ζακύνθου, ὡς ἐπαρουσιάσθη πρό τῶν ὀφθαλμῶν μου τὴν τελευταίαν φορὰν, καθ' ἣν ἀνεχώρουν ἐκεῖθεν. Ἦτο πρῶτα Νοεμβρίου, μία τῶν θαυμασιῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀμφιβάλλεις ἂν προσημαινούν ἡμέραν φθινοπώρου ἢ ἀνοίξεως. Ὁ ἥλιος, δίσκος λαμπρὸς ἄνευ ἀκτίνων ἔτι, μόλις εἶχεν ὑψωθῆ ὑπὲρ τὸν ὀρίζοντα, χρυσοεἰδῆ καὶ ἐλαφρῶς ροδιῶν ὑπεράνω τῆς σειρᾶς τῶν πελοποννησιακῶν ὄρέων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τῆς Ζακύνθου ἡ φωτεινὴ ὠραιότης ἐπιρρίπτει αἴγλην ἐξιδανικέουσαν. Οὐδ' ἡ ἐλαχίστη ριπή ἐφέρετο ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ τὸ ὕδωρ ἤρεμοῦν εἶχε σχηματίσει ἀπέραντον ἀτόπτρον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀντενακλᾶτο ὁ κυανχυγῆς οὐρανὸς μὲ τὰ λευκά του νεφύδρια καὶ δάσος ὀλόκληρον ἰστών. Ἡ λέμβος μας ἐφέρετο ταχεῖα πρὸς τὸ ἠγκυροβολημένον ἀτμόπλοιον, ἐν ᾧ ἀπὸ τῶν ρυθμικῶς ἀνυψουμένων κωπῶν τῆς ἑσταζόντος εἰς τὴν θάλασσαν πληθῆς σαπφείρων καὶ ἀδαμάντων. Καὶ ἐφ' ὅσον ἀπεμακρυνόμεθα, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπεκαλύπτετο πρὸ ἡμῶν εὐρύτερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον τὸ διπλοῦν πανόραμα τῆς πόλεως, ἐν ἀληθῆς καὶ πραγματικῶν ὑπεράνω, καὶ ἐν ὄνειρῶδες, ἀντίπουν, ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῆς θαλάσσης. Ἡ μακρὰ καὶ λευκὴ γραμμὴ τῆς παραλίας, μὲ τὰς ἀποβάθρας τῆς, μὲ τὰς ἐξέδρας τῆς καὶ μὲ τὰς ὠραιὰς τῆς οἰκίας, διαφαινομένης μεταξὺ τῶν ἰστών τῶν κατὰ μῆκος τῆς προκυμαίας προσδεδεμένων πλοίων ἢ καμπύλη τοῦ ἐνετικῶ φρουρίου, ἢ ὑπερκειμένη τοῦ μικροῦ ἀμφιθεάτρου τῶν οἰκοδομῶν ἢ μακρὰ σειρά τῶν οἰκιῶν τοῦ Ἄμμου μὲ τὰς στοάς, ἀφ' ἧς ὑψοῦται παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τὸ κωδονοστάσιον τοῦ Ἁγίου ὑψηλόν, εὐγραμμον, κρύπτων ἐν ἐλαφρᾷ τινὶ ὀμίγῃ τὴν πυραμοειδῆ αὐτοῦ κορυφὴν ἐκεῖθεν ὁ βαρὺς ὄγκος τοῦ Θεάτρου, ἐσφηνωμένος μεταξὺ δύο κωδονοστασιῶν, τῆς χαμηλῆς σκιερᾶς πυραμίδος τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ ἐλαφροῦ καὶ χαρίεντος πύργου

τῶν Ἁγίων Πάντων· οἱ σιδηροὶ σταυροί, οἱ ἐπὶ τῶν ἄλλων χαμηλοτέρων καὶ ἀφανεστέρων κωδονοστασιῶν, οἱ χωρίζοντες τῆδε κάκεισε τὸ σύμπλεγμα τῶν οἰκοδομῶν· οἱ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλείοντες τὸ θέαμα καταπράσινοι λόφοι, οἱ βυθιζόμενοι ἡρέμα εἰς τὴν θάλασσαν, μὲ τοὺς λευκοὺς μεμονωμένους τῶν οἰκίσκους ἢ τοὺς ναοὺς, τοὺς στίζοντας ζωηρῶς τὴν πρασιάν· ὁ ὑψηλὸς ἰσοβαφῆς Σκοπὸς μὲ τὰς ποικίλας του φωτοσκιάσεις καὶ μὲ τὸ χαρακτηριστικόν του τροῦλον· μία ὑψηλὴ καπνοδόχος ἀτμομηχανῆς ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως, ἐλκρούσα τὸ βλέμμα περισσότερο ὄλων διὰ τοῦ ἐρυθροῦ αὐτῆς χρώματος καὶ ζωηρότατ' ἀντανακλωμένη ἐν τῇ θαλάσσῃ, — τοιαῦται ἦσαν αἱ κύριαι λεπτομέρειαι, καὶ ἄλλαι ἄπειροι μικραὶ καὶ φευγαλέαι, αἱ συνιστῶσαι τὸ πανόραμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐτρέφων οἱ ὀφθαλμοί μου. Ἀλλὰ τίς λόγος, ὅσον λεπτομερῆς καὶ ἂν γίνῃ, θὰ δυνηθῆ νὰ χρωματίσῃ καὶ νὰ ἐμψυχώσῃ τὰς λεπτομερείας, ὥστε ἀναπαραστήσῃ πρὸ τοῦ ἀναγνώστου ὁμοίως ἐκφραστικόν, ἐμψυχον, ζωηρὸν τὸ σύνολον, ὡς ἐλκεῖ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν διὰ τῶν γραμμῶν του, διὰ τῶν χρωμάτων του, διὰ τῆς αἴγλης του, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν; Καὶ πῶς νὰ το περιγράψω ἐπὶ πλέον τὴν στιγμὴν ἐκείνην τῆς ἀνατολῆς, ἐν ᾧ ὁ ἥλιος ἀντανακλῶν τὸ ἀσθενές του κιτρινωπὸν φῶς ἐπὶ τῶν ὑαλωμάτων τῆς πόλεως, ἀνῆπτεν ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπὶ τῶν συμπλεγμάτων τῶν οἰκιῶν ὡσεὶ λαμπτήρας ἠλεκτρικούς, ἀρρήτου καλλονῆς, παρέχοντάς μοι τὴν ἰδέαν παιδρῶ τινος μειδιάματος, τὸ ὁποῖον μοι ἐμειδία οἰοεὶ τὸ τοπίον τῆς ὠραιᾶς πατρίδος, τὴν ὁποῖαν ἐγκατέλειπον τὴν πρῶταν ἐκείνην, διὰ νὰ ἐπανιδῶ τίς οἶδε πότε καὶ πῶς; . . .

Πολλάκις ἔκτοτε, κατὰ τὰ δύο παρελθόντα ἔτη, ἀνεπόλησα τὴν εἰκόνα ταύτην τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς καλλονῆς, ὅταν αἱ περὶ τῶν ἀλλεπαλλήλων καὶ ἐπιμόνων σεισμῶν εἰδήσεις, μ' ἐνέβαλλον εἰς ἀνησυχίαν περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς νήσου καὶ μου ἀνεζωπύρουν τὸν φόβον, — φόβον τὸν ὁποῖον πᾶς Ζακύνθιος ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ παρελθόντος ἔχει οἰοεὶ ἐμφυτον, — περὶ μελλούσης τινὸς καταστροφῆς. Κατὰ

τούς τελευταίους μήνας τὸ κακὸν ἐδεινώθη. Αἱ δονήσεις ὑπερέβησαν τὸ σύνθημα μέτρον τῆς σεισμικῆς ἐπιδημίας, ἥτις φαίνεται βασιλεύουσα ἐκεῖ διαρκῶς. Οὕτω δ' ἐπῆλθε τὸ μοιραῖον καὶ προσδοκώμενον τέλος, ἐν μέσῳ ἐπιτελείου πολυπληθοῦς ἄλλων μικροτέρων, προηγουμένων καὶ ἀκολουθούντων, ὁ καταστρεπτικὸς σεισμὸς τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁ μεταβαλὼν εἰς σωρὸν ἐρείπιων οἰκτρῶν τὴν πρὶν ἀνοῦσαν καὶ εὐμορφον νῆσον.

Ὅστις δὲν ἔτυχεν ἐν τῇ ξένῃ μακρᾷ, ἔχων ἐπὶ τοῦ βιαίως συγκλονισθέντος ἐδάφους τὴν πατρικὴν στέγην καὶ ὑπὸ ταύτην ὅ,τι προσφιλέστερον ἐν τῷ κόσμῳ, ἀπὸ τῆς μητρὸς του μέχρι τῶν βιβλίων του, ἀδύνατον εἶνε νὰ φαντασθῇ τὸν σπαραγμὸν, τὸν ὁποῖον ἐνέχει ἡ πρώτη συγκεχυμένη εἰδήσις σεισμοῦ καταστρεπτικοῦ· ἀλλ' οὔτε τὴν φρίκην του ὅλην εἶνε ἰκανὸς νὰναπλάσῃ διὰ τῆς φαντασίας του μόνον καὶ τῆς περιγραφῆς, ὁ μὴ ποτε ὑποστάς τὴν σκληρὰν δοκιμασίαν, εἰς ἣν ἡ φύσις ἀρέσκειται τόσῳ συχνὰ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ τέκνα τῆς. Ἐνθυμοῦμαι τὸν σεισμὸν τῆς 15ης Αὐγούστου ἐν Ζακύνθῳ, ἀντίκτυπον μόλις τῆς ἐν τῇ Δυτικῇ Πελοποννήσῳ καταστροφῆς, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότερον ἐξ ὧν ἔχω αἰσθανθῆ. Ὅποια βοή καταχθονία, ὡσεὶ πνευμάτων καγγαζόντων ἐν τῇ σιγῇ τοῦ μεσονυκτίου, ὁποία σφοδρότης ἐν τῷ συγκλονισμῷ τοῦ ἐδάφους, ὡσεὶ ἀνέβρασεν αἰφνης ἀγρία, ὑπόγειος θάλασσα καὶ ἰταλάντευσεν ἐπ' αὐτῆς ὡς ἐλαφρὸν σκάφος πλοίου τὴν ξηρὰν!... Ἀδύνατον νὰ φαντασθῇ τις τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἐσειέτο ἡ οἰκία. Ὡς ἐστρηζόμεν ἐπὶ τοῦ παραθύρου τοῦ ὑψηλοτέρου δώματος, ἐνόμιζα ὅτι κάποιος δαίμων ὑπερφύης, ὁ σεισμὸς αὐτὸς προσωποποιημένος τὴν εἶχεν ἐναγκαλισθῆ καὶ τὴν ἔσειε καὶ τὴν ἐκράδαινε μετὰ μανίας, μετ' ὀργῆς, μετὰ πείσματος, προστάζων λυσσῶδῶς εἰς ἕκαστον κραδασμὸν: «Πέσε! Πέσε!» ἕως οὐ παρῆλθεν ἡ ὀργή του ἢ ἀπηλπίσθη καὶ τὴν ἀφήκεν ἐπὶ τέλους νὰ ἡρεμήσῃ ὁ κακὸς Σεισμὸς, φέρουσαν τὰ ἔχνη τῆς βίας του.

Οὕτως ἡσθάνθησαν καὶ πάλιν σειομένης τὰς οἰκίας των, οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι. Ἀλλὰ τὴν φορὰν αὐτὴν ὄχι ἄνευ ζημίας. Ὅλοι σχεδὸν κατέπεσαν πρὸ αὐτῶν εἰς ἐρείπια, ἀναδώσαντα κονιορτὸν πολὺν, ὁ ὁποῖος συνεκάλυψε τὴν πόλιν διὰ νέφους πυκνοῦ. Καὶ ὅταν τὸ νέφος αὐτὸ διελύθη, αἱ πρῶται λάμπεις τῆς ἡοῦς δὲν ἐφώτισαν τὸ φαιδρὸν καὶ ὠραῖον θέαμα, τὸ ὁποῖον ἐφώτισαν τὴν προτεραίαν... Ἡ Ζάκυνθος κατεστράφη. Οἱ πτωχοὶ Ζακύνθιοι ἐστερήθησαν τὰς στέγας των, τὴν περιουσίαν των, τὴν ἐργασίαν των, τὴν φαιδρότητά των, τὴν ἀνεσίαν των. Καὶ τὸ ἔδαφος σειέται διαρκῶς ὑπὸ τοὺς πόδας των καὶ προσθέτει ἐρείπια ἐπὶ τῶν ἐρείπιων· καὶ ἡ βροχὴ καὶ ἡ γάλαζα συμπληροῦσι τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς καὶ τὸ ψῦχος τοῦ ἐκτάτου χειμῶνος διπλασιάζει τὰς κακουχίας, τὰς στερήσεις, τὸν τρόμον, τὴν ἀπόγνωσιν. Ὅποια μεταβολὴ εἰς ὀλίγων δευτερολέπτων διάστημα! Λέγουσιν ὅτι ἀπὸ τοῦ ἀτμοπλοίου ἡ θέα τῆς κατεστραμμένης Ζακύνθου δὲν εἶνε τόσον τρομερὰ καὶ ὅτι ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποῖαν πρὸ τοῦ καταπλέοντος παρου-

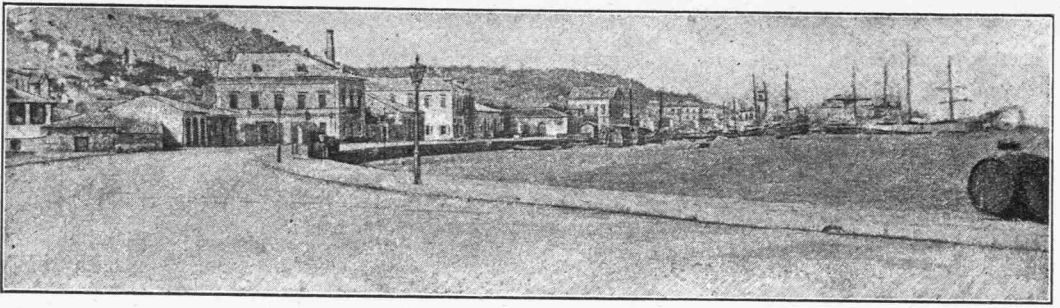
σιάζει, δὲν ἀπέχει ἐκείνης, τὴν ὁποῖαν περιέγραψα ἐν ἀρχῇ. Ναί· ἀλλ' ἀρκεῖ μία περιοδεία ἀνά τὴν δύσμοιρον πόλιν, ἀνά τὰς κατεστραμμένας συνοικίας, ἀνά τὰς οἰκίας, τῶν ὁποίων μόνον οἱ ἐξωτερικοὶ τοῖχοι διασώζονται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς πόσον εἶνε ἀπατηλὴ ἡ εἰκὼν τῆς ὠραιότητος καὶ τῆς εὐδαιμονίας, τὴν ὁποῖαν μακρόθεν παρουσιάζει ἡ Ζάκυνθος, ὄχι ὀλιγώτερον ἀπατηλὴ τῆς σκιάς, τὴν ὁποῖαν ἐθαυμάσαμεν ἐντὸς τοῦ κατόπτρου τῶν ἡρεμούντων ὑδάτων...

Fuit.—

*

Δὲν ἤξεύρω, ἂν παραισθητῶσι πάντοτε οἱ ὀφθαλμοί, ὅταν βλέπῃ τις δι' αὐτῶν τὴν πατρίδα του, τὴν πόλιν εἰς τὴν ὁποῖαν, καὶ ἂν δὲν ἐγεννήθη, ἔζησεν ὁμως ἀπὸ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας καὶ μετ' αὐτῆς ἔχει συνδεθεμέναις τὰς ὠραιότερας του ἀναμνήσεις. Ἄλλ' ἐμὲ σώζει σήμερον τῆς ὄχι ὀλίγον βασιανιστικῆς ταύτης συναισθήσεως, ἡ πάγκοινος ὁμολογία, ἡ ὁποία μόνον ἐπαίνους ἔχει διὰ τὴν καλλονὴν τῆς Ζακύνθου καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας τῆς. Οἱ ἔπαινοι λοιπὸν τοὺς ὁποῖους θὰ ἤμην καὶ ἐγὼ διατεθειμένος νὰ τῇ ἀπονεύμω, ἔχουν εὐτυχῶς ἀντικειμενικὸν χαρακτῆρα. Οὐδεὶς ἀρνεῖται, πιστεύω, τὴν μαγεῖαν τῆς Ζακύνθου φύσεως, τὴν γλυκύτητα τοῦ κλίματός τῆς, τὸ ἄρωμα τῶν ἀνθέων τῆς, τὴν ὠραιότητα τῶν γυναικῶν τῆς, τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν κατοίκων τῆς νήσου, τὸν πολιτισμὸν ἐν γένει τῆς κοινωνίας τῆς, τὴν φιλομουσίαν τῆς, τὰ ὠραία καὶ ποιητικὰ τῆς ἔθιμα, τὸν φαιδρὸν χαρακτῆρά τῆς, τὴν εὐφυίαν τῆς, τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς. Ἡ φήμη ὅλα ταῦτα τὰ κατέστησε κοινὰ καὶ τετριμμένα, ὡς τὰ ἐπαινετικὰ λόγια καὶ τὰς ἐκφράσεις, τὰς κυκλοφορούσας ἀνά τὸν κόσμον περὶ τῆς ὠραίας Ἴονικῆς νήσου. Διὰ τοῦτο χωρὶς νὰ ἐμμεῖνω εἰς ὅσα τασάκις ἐλέχθησαν καὶ ἐπανελήθησαν, θὰ θεωρήσω μόνον τὴν Ζάκυνθον, ὡς πρὸς τὴν θέσιν, τὴν ὁποῖαν κατέχει ἐν τῇ καθόλου τοῦ ἔθνους ὑπάρξει καὶ ἀναπτύξει.

Πρὸ τούτου ὁμως ἐπεθύμουν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τοὺς ἀναγνώστας μου ἀλήθειαν γνωστοτάτην σήμερον, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸ ἐχέγγυον καὶ ἐνταυτῷ τὸ δεῖγμα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰσχύος ἐνός ἔθνους, δὲν εἶνε οὔτε ὁ πλοῦτός του, οὔτε τὸ πολεμικὸν μένος, οὔτε ἡ βιομηχανικὴ του ἰδιοφυία. Τὴν πρόοδόν του ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μόνον τὸ πνεῦμα μετρεῖ, καὶ ἐν τῇ καθόλου ἐκτιμᾷ μόνον οἱ μεγάλοι τοῦ ἀνδρες, οἱ διακριθέντες εἰς τὰ διάφορα πνευματικὰ στάδια, λαμβάνονται ὑπ' ὄψει. Τὰ ὄπλα ἄνευ τοῦ πνεύματος, ὅσον περισσότερα, τόσον δυσχρηστότερα ἀποβαίνουν. Τὸ ἑκατομμύριον τῶν λογγῶν, τὰς ὁποίας παρέταξεν ἡ Γερμανία τῷ 1870 καὶ ἡ στρατηγικὴ ἀκόμη ἰκανότης τοῦ Μόλτκε εἰς οὐδὲν θὰ κατέληγον ἀποτελεσμα, ἄνευ τῆς πλειάδος τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ πνεύματός των εἶχον φωτίσει τὴν γερμανικὴν νεολαίαν, καὶ φρονηματίσει καὶ ἐνοποιήσει καὶ ἐμπνεύσει εἰς αὐτὴν ἀκαταχώνιστον ἠθικὸν θάρρος καὶ ἰσχύον. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς εἶνε ζήτημα, ἂν

Ἡ παραλία

θὰ ἐξηγειρόμεθα ἀκόμη ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς δουλείας καὶ ἂν θὰ ἐθριάμβευον τότε τὰ ἀσθενῆ μας καὶ ὀλιγάριθμα ὄπλα, ἄνευ τῆς πνευματικῆς ἐργασίας ἀνδρῶν ἐντελῶς ἀπολεμήτων, τοῦ Ρήγα, τοῦ Κοραΐ, τοῦ Σολωμοῦ.

Ὁ Σολωμός ὑπῆρξεν ὄχι μόνον ὁ μεγαλοφυέστερος καὶ δημιουργικώτερος τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τῶν μεγαλοφυεστέρων ἐλλήνων. Τὸ ἔργον του τὸ ποιητικὸν ἤρθη εἰς ὕψος ἀνέφικτον καὶ ἡ ἐπίδρασις του ὅσον οὐδενὸς ὑπῆρξε μεγάλη. Ἄν ἔχωμεν σήμερον γλῶσσαν, ποίησιν, φιλολογίαν, ἢ τοῦλάχιστον τὴν ἐλπίδα νὰ ποικτήσωμεν, μόνον εἰς τὸν Σολωμόν τὸ ὀφείλομεν, καὶ μόνον ἀκολουθοῦντες τὸ παράδειγμα του καὶ τὸ παράγγελμά του θὰ τὸ κατορθώσωμεν. Ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ κίνησις, ἡ νεωτέρα μας φιλολογία ἡ εὐέλπις, εἰς τὸν Σολωμόν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν της. Ἐκεῖνος ὑπῆρξεν ὁ ὕψιστος αὐτῆς ἱεροφάντης καὶ ὁ δημιουργός. Ἐκεῖνος ὠνειρεύθη ἐθνικὴν γλῶσσαν, ἐθνικὴν φιλολογίαν, ἐθνικὴν ποίησιν, ἔθνος μ' ἐλευθέραν καὶ ἀνεξάρτητον ζωὴν, κ' ἐκεῖνος μόνος ἴσχυσε νὰ πραγματοποιῆ τὸ μέγα καὶ γλυκὺ του ὄνειρον. Συνέλαθε τὸ σχέδιον — πόσον διαφέρει αὐτὸ τοῦ ὀνείρου! — καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις. Ὁ θάνατος ὁ ἀπηνῆς τὸν κατέλαθεν ἐν μέσῳ τοῦ ἔργου του· ἀλλὰ τὸ πᾶν δὲν ἐχάθη. Ὁ Σολωμός ἔμεινεν ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ ἐγεννήθησαν κατόπιν οἱ μαθηταί, οἱ ἐνσυνείδητοι ἢ ἀσυνείδητοι, οἱ κληθέντες νὰ ἐξακολουθήσωσι καὶ συντελέσωσι τὸ ἔργον του. Καὶ οὕτω μίαν ἡμέραν τίς οἶδεν ἂν δὲν πραγματοποιηθῆ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ μέγα καὶ γλυκὺ ὄνειρον τοῦ ἀνδρὸς τοῦ ὁποῖου τὸ ἔργον ἐπέζησε, διότι ἦτο ἔργον ἀληθείας καὶ ζωῆς — καὶ δὲν γίνωμεν καὶ ἡμεῖς ἔθνος μὲ τὴν δόξαν καὶ τὸ μεγαλεῖον, τῶν ὁποίων τὸν πόθον ἐκληρονομήσαμεν τόσο ζωηρὸν ἀπὸ τοὺς προγόνους μας!...

Καὶ ἡ οἰκία ἐν ἡ ἐγγραφῇ ὁ Ὕμνος εἰς τὴν Ἐλευθερίαν, — χίλιοι στρατοὶ δὲν ἀξίζουσι ὅσον ἐν ποίημα ἀθάνατον, — ἡ οἰκία ἐκεῖνη εὐρίσκεται ἐν Ζακύνθῳ. Ἐκεῖ, εἰς τὴν εὐανθὴ νῆσον ἐγεννήθη καὶ ἔγραψεν ὁ μέγας ποιητής. Τὸ κορυφωμα τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας της ὑπῆρξεν ὁ Σολωμός. Φαντάζεσθε δὲ πόσον πρέπει νὰ ἔχη δράσει ἠθικῶς καὶ προσδεύσει ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πολιτισμοῦ μία κοινωνία, πόσα ἄλλα πνεύματα ὑπέροχα νὰ ἐγέννησε διὰ τῶν αἰῶνων καὶ νὰ ἐκαλλιέργησεν ὡς προδρόμους, ἕως οὗ φθάσῃ εἰς τὴν ἀκμὴν, εἰς τὴν ἐντέλειαν νὰ γεννήσῃ, νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τῶν σπλάγγων της τὸν μεγαλύτερον σχεδὸν ἄνδρα τοῦ ἔθνους. Τὸ θαῦμα τοῦτο, — καὶ θαῦμα, ὡς εἶπεν ὁ Ρενάν, εἶνε τὸ ἀπαξ γινόμενον, —

ἐπετέλεσεν ἤδη ἡ Ζάκυνθος, νομιζῶ δὲ ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκην καὶ ἄλλων ἐκδουλεύσεων, ἵνα καταλάβῃ πρῶτην θέσιν ἐν τῇ καθύλου πνευματικῇ ζωῇ τοῦ ἔθνους καὶ νὰξιώσῃ ὑπὲρ αὐτῆς τὴν κοινὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν.

Τοιαύτην γῆν σαλεύει σήμερον καὶ δονεῖ ὁ ἀπαίσιος σεισμός· τοιαύτη κοινωνία ρηγνύει κραυγὴν ἀλγους καὶ ἀπογνώσεως καὶ ἐξαιτεῖται βοήθειαν καὶ συνδρομὴν. Δὲν ἐπιδεικνύει μόνον τὴν ἀγῆρω καλλονὴν της, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀθάνατον δόξαν της. Τεῖνει τὴν χεῖρα ἰκέτιδα· ἀλλ' ἔχει τὴν ὑπερήφανον συναίσθησιν ὅτι ἀξίζει ὡς ἀνταμοιβὴν τὴν ἐλεημοσύνην ἐκεῖνην. Ἴδου δὲ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη τῶν εὐγνωμονοῦντων ἐλλήνων τῇ γίνεται σήμερον πρόθυμος, πλουσία, οὐχὶ ὡς ἀπλοῦν φιλόανθρωπον κίνημα ἀνθρώπου ἐλεοῦντος τὸν ὁμοῖόν του, ἀλλ' ὡς ἐκχειρίσμα ἀκούσιον ἀγάπης καὶ ἐνδιαφέροντος, τὸ ὅποῖον οὐδέποτε ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῆς ὠραίας καὶ ἐνδόξου νήσου. Εἶνε πτωχὴ. Δὲν ἐντρέπεται νὰ το εἴπῃ. Ἀλλ' εἶνε ἐπίσης εὐέλπις, θαρραλέα καὶ φιλόπονος. Διὰ τῆς ὑλικῆς ἀρωγῆς τῶν ἀγαπῶντων αὐτὴν καὶ συμπαθούντων πρὸς τὴν σημερινὴν δυστυχίαν της, θὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς της καὶ θὰ ἐπιδείξῃ πάλιν εἰς τὸν κόσμον ὄψιν περικαλλῆ καὶ ἀνθηρᾶν. Οὕτω δὲ θὰ ἐπαληθεύσῃ, ἄς εὐχηθῶμεν, ὁ προφητικὸς στίχος τοῦ Σολωμοῦ, ὁ ἐπίτηδες, νομίζεις, διὰ τὴν ὠραίαν του πατρίδα γραφεῖς:

Τὸ χάσμα π' ἄνοιξε ὁ σεισμός κ' εὐθὺς ἐγένετο ἄνθη.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ZAKYNTHOS, EXE THARROS!

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος δυνατὸν νὰ ἔχη πολλὰς ἐλπίδας· ἡ φιλογενεῖά του ὅμως, ἡ προθυμία του πρὸς θυσίας ὑπὲρ παντὸς σκοποῦ ἀφορώντος ἢ τὸ ἔθνος ὀλοκλήρον ἢ μερίδα τινὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ πάσχουσιν εἶναι ἀναντίρρητος καὶ ἐδείχθη πλειστάκις. Πάντες ἐνθυμοῦνται, πῶς καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω Ἕλληνες προθυμότατα ἔσπευσαν νὰ προσφέρωσι γενναίας χρηματικὰς συνδρομὰς ὑπὲρ τῶν θυμάτων καὶ τῶν καταστροφῶν τῶν πρό τινων ἐτῶν ἐν Πελοποννήσῳ συμβάντων σεισμῶν. Εὐτυχῶς σήμερον παριστάμεθα θεαταὶ ὁμοίας παραδειγματικῆς τῶν ἀπανταχοῦ ὁμογενῶν ἡμῶν προθυμίας πρὸς ἀνακούφισιν τῶν ἐκ τῶν τελευταίων φοβερῶν σεισμῶν παθόντων ἀδελφῶν ἡμῶν Ζακυνθίων. Δὲν ὑπάρχει γωνία γῆς ἐλληνικῆς εἴτε ἐλευθέρας εἴτε δούλης, δὲν ὑπάρχει: